

VISOKO OBRAZOVANJE U BOSNI I HERCEGOVINI

Prof. dr Miladin Jovičić
Univerzitet Istočno Sarajevo
Fakultet poslovne ekonomije Bijeljina – Ekonomski fakultet Brčko
magistar Ankica Jovičić
Doktorant na Vienna University of Economics and Business u Beču

Apstrakt. Na prostoru Bosne i Hercegovine vlada poprilična konfuzija u oblasti visokog obrazovanja. Visoko obrazovanje je u nadležnosti entiteta odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine u nadležnosti kantona. Zbog toga imamo izraženu šarolikost u pogledu razvijenosti pojedinih visokoškolskih ustanova. U Republici Srpskoj postoje dva integrisana javna univerziteta koja se u najvećoj mjeri finansiraju iz budžeta Republike Srpske. U Federaciji Bosne i Hercegovine to finansiranje je sa nivoa kantona. Zato imamo situaciju da je izdvajanje po studentu u Kantonu Sarajevo za nekoliko puta veće nego izdvajanje po studentu na Univerzitetu Džemal Bijedić u Mostaru.

Drugi problem je pojava jako velikog broja privatnih visokoškolskih ustanova a da prethodno sa nivoa države ili entiteta nisu sagledane realne potrebe za takvim i u tolikom obimu prisutnog ovakvog vida obrazovanja. To sve može da rezultira u nedovoljno stručnom profilu kadrova koji „izlaze“ sa visokoškolskih institucija.

Trebaće da prođe mnogo vremena da se oblast visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini uredi u interesu same države a samim tim i u interesu onih koji studiraju. Ovakvo stanje u oblasti visokog obrazovanja, realno, ne zadovoljava u potpunosti ničije interese.

HIGHER EDUCATION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract. There is confusion in an area of higher education in Bosnia and Herzegovina. Jurisdiction over higher education in Bosnia and Herzegovina have entities and in Federation Bosnia and Herzegovina – cantons. That's why we now have a complex picture regarding development of some higher education institutions. In Republic of Srpska there are two integrated public universities, which are mostly being financed from the budget of Republic of Srpska. In Federation Bosnia and Herzegovina those funds are provided by the cantons. That's why we now have a situation, where the expenditures per student in Canton Sarajevo are several times higher than the expenditures per student on the University Džemal Bijedić in Mostar.

Another problem lies in the existence of the private higher education institutions: from the state level or from the cantons level there has not been made an estimation of the real necessities for this form of education or for this number of these institutions. As a result we may have insufficiently capable working force, which leaves those institutions.

It will take years until the area of the higher education in Bosnia and Herzegovina is regulated so that the interests of both state and students are taken into account. Present situation in the area of higher education does not satisfy nobody's interests.

UVOD

Kroz ovaj rad pokušali smo da oslikamo mjesto i ulogu visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini u odnosu na bliže i dalje okruženje. U isto vrijeme pokušali smo da ukažemo na svu složenost ovakve organizacije visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini, posebno u odnosu na način finansiranja visokoškolskih ustanova u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj. Posebno smo htjeli da ukažemo kako ovakav način finansiranja visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine, stvara razlike u pogledu izdvajanja finansijskih sredstava po studentu na javnim univerzitetima većine kantona. Kako je finansiranje visokog obrazovanja u Federaciji „stvar“ kantona to smo pokušali da pokažemo koliko ekonomska razvijenost kantona utiče na nivo izdvajanja za visoko obrazovanje.

U Republici Srpskoj postoje dva javna Univerziteta i oni se finansiraju, najvećim dijelom, iz budžeta Republike Srpske, a manjim dijelom iz sopstvenih prihoda.

Kroz rad smo pokušali da ukažemo na poziciju visokog obrazovanja Bosne i Hercegovine u odnosu na druge zemlje. Izdvajanje za visoko obrazovanje iz budžeta bilo entiteta bilo kantona je zanemarljivo u odnosu na druge zemlje bilo da su slične ekonomske strukture bilo da su znatno razvijenije. Kao rezultat toga i izdvajanje finansijskih sredstava po studentu je jako nepovoljno ako te podatke kompariramo sa drugim.

PRETPOSTAVKE RAZVOJA VISOKOG OBRAZOVANJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Bosna i Hercegovina kao složena državna zajednica, ima veoma interesantnu strukturu i organizaciju visokog obrazovanja. Da bi to pojasnili i bolje razumjeli daćemo neke osnovne podatke o Bosni Hercegovini.

Bosna i Hercegovina je zemlja ukupne površine od 51 209,2 km². Sastoji se od dva entiteta, Republika Srpska i Federacija Bosne i Hercegovine kao i Brčo distrikt Bosne i Hercegovine. Republiku Srpsku čine 63 opštine a Federacija Bosne i Hercegovine je sastavljena od 10 kantona. Prema procjenama iz juna 2010. Godine u Bosni I Hercegovini živi 3 843 126 stanovnika, od čega u Republici Srpskoj oko 1 400 000 a Federaciji Bosne i Hercegovine 2 483 126.¹⁷

Bruto društveni proizvod na nivou Bosne i Hercegovine¹⁸ iznosi 12.524.808.000 EUR-a ili 3.259 EUR-a po glavi stanovnika. Republika Srpska ima BDP od 4.247.354.000 EUR-a ili 2.964 EUR-a po glavi stanovnika. Federacija Bosne i Hercegovine ima BDP u iznosu od 8.277.454.000 EUR-a ili 3.388 EUR-a po glavi stanovnika.

Ove podaci su iznijeti da bi se lakše mogla razumjeti uloga, značaj i položaj visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini a samim tim i u njenim sastavnim dijelovima.

ORGANIZACIJA VISOKOG OBRAZOVANJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Uspjeh jedne zemlje u velikoj, ako ne i u najvećoj mjeri, zavisi od obrazovne strukture stanovništva. Ljudi su ključni resurs svake zemlje. Prema nekim procjenama u Bosni i Hercegovini ima oko 7% visokoobrazovanog stanovništva za razliku, recimo, od Južne Koreje gdje taj procenat prelazi 70%¹⁹. Šta je Bosna i Hercegovina učinila na polju visokog obrazovanja da bi se bar malo približila razvijenim zemljama Evrope ili bar zemljama iz okruženja? Na polju normativnog uređenja ovoga područja na nivou Bosne i Hercegovine postoji krovni Zakon o visokom obrazovanju koji daje osnovne smjernice o tome kako bi trebalo urediti ovu oblast.²⁰ Moramo da naglasimo da je po Ustavu Bosne i Hercegovine visoko obrazovanje u nadležnosti entiteta. Na nivou Republike Srpske donesen je Zakon o visokom obrazovanju kao i sva prateća dokumenta (pravilnici i uredbe). Zakon na isti način tretira i javne i privatne visokoškolske ustanove.

Federacija Bosne i Hercegovine je nešto drugačije riješila ovu oblast. Visoko obrazovanje je (pogotovo u dijelu finansiranja) u isključivoj nadležnosti kantona. Svaki kanton donosi „svoj“ Zakon o visokom obrazovanju.

U Republici Srpskoj su oba javna univerziteta integrisana univerzitetu sa trezorskim načinom poslovanja. U Federaciji Bosne i Hercegovine su samo neki od kantona finansiranje usmjerili preko trezora dok ostali to još uvijek nisu.

U Bosni i Hercegovini postoji ukupno 39 visokoškolskih ustanova²¹

---

¹⁷ Broj stanovnika je rađen na bazi procjene iz juna 2010. godine koju je vršila Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine pošto je zadnji popis u Bosni i Hercegovini rađen 1991. godine. Brčo Distrikt nije uzet kod definisanja broja stanovnika jer je taj broj zanemarljiv u odnosu na ukupan broj stanovnika Bosne i Hercegovine.

¹⁸ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Republički zavod za statistiku Republike Srpske

¹⁹ Isto tako, moramo istaći činjenicu da, recimo, Švajcarska ima samo oko 3% visokoobrazovanog stanovništva a ima isto tako zavidne ekonomske rezultate, na istom nivou ako ne i bolje od Južne Koreje. Znači, da pored formalnog obrazovanja mora postojati i jako mnogo drugih preduslova da bi sistem bio uspješan.

²⁰ U toku 2010. godine na nivou Bosne i Hercegovine je formirana Agencija za visoko obrazovanje koja se bavi, između ostalog, i uslovima licenciranja i akreditacije visokoškolskih ustanova.

²¹ Različiti je tretman visokoškolskih ustanova u Entitetima. U Republici Srpskoj se visokoškolskom ustanovom tretiraju univerziteti i visoke škole. Univerziteti mogu biti firmirani sa najmanje pet organizacionih jedinica odnosno fakulteta. U Federaciji je to nešto drugačije definisano tako da se stvara privid da je u Republici Srpskoj manje visokoobrazovnih institucija nego što je to slučaj u Federaciji Bosne i Hercegovine

Tabela 1: Struktura visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini

Federacija Bosne i Hercegovine:		Republika Srpska	
1. Javnih	6	Javnih	4
2. Privatnih	15	Privatnih	14
3. Ukupno	21	Ukupno	18

U Bosni i Hercegovini studira, što na javnim što na privatnim visokoobrazovnim institucijama, 115.528 studenata.

Tabela 2: Struktura broja studenata obzirom na karakter vlasništva visokoškolskih ustanova

Entitet	Broj stud.	%		Broj stud.	%		Broj stud.	%
Federacija BiH	71600	100	Republika Srpska	43928	100	BiH	115528	100
Javne VŠU	64756	90	Javne VŠU	30850	70	Javne VŠU	95016	84
Privatne VŠU	5350	10	Javne VŠU	13078	30	Javne VŠU	18428	16

Iz pregleda koji se odnosi na 2010. godinu vidljivo je da u Republici Srpskoj (procentualno) daleko više studenata studira na privatnim VŠU nego što je to slučaj u Federaciji.

U Bosni i Hercegovini je jako izražen nepovoljan odnos broja studenata u odnosu na ukupan broj stanovnika. Na nivou Bosne i Hercegovine učešće studenata u ukupnoj populaciji iznosi oko 3%, stim da na 1000 stanovnika „dolazi“ negdje oko 33 studenta.

U Republici Srpskoj učešće studenata u ukupnoj populaciji iznosi 3,1%, stim da se broj studenata na 1000 stanovnika kreće negdje oko 32.

U Federaciji Bosne i Hercegovine učešće studenata u ukupnoj populaciji iznosi 2,9% stim da se broj studenata na 1000 stanovnika kreće oko 34.

Tabela 3: Broj stanovnika, univerziteta i studenata, te postotak studenata u ukupnoj populaciji

Država	Populacija	Univerziteti	Studenti	% studenata
Češka	10.467.542	73	369.615	3,53
Poljska	38.135.876	456	1.927.762	5,05
Slovačka	5.412.254	29	209.134	3,86
Slovenia	2.032.362	21	114.391	5,62
Mađarska	10.030.975	71	397.704	3,96
Litvanija	3.349.872	22	149.017	6,29
Letonija	2.261.294	34	112.099	5,54
Estonia	1.340.415	34	68.399	5,10
Rumunjska	21.498.616	117	907.353	4,22
Bugarska	7.606.551	53	274.247	3,60
Grčka	11.260.402	23	359.340	3,19
Hrvatska	4.435.056	10	143.410	3,23
Makedonija	2.048.619	20	63.437	3,09
Turska	71.517.100	146	2.532.662	3,54
Moldova	3.567.500	31	114.865	3,21
Bosna i Hercegovina ²²	3.843.126	39	115528	3
Crna Gora	672.180	2	22.000	3,27
Srbija	7.379.339	11	238.710	3,23
Ukraina	45.700.395	861	2.599.400	5,68
Rusija	140.041.247	1.134	7.513.000	5,36
Bjelorusija	9.648.533	56	279.299	3,50
Gruzija	4.615.807	176	153.254	3,32
Armenija	2.967.004	53	76.000	2,56
Azerbejdžan	8.238.672	47	106.020	1,54
Kazahstan	15.399.437	181	744.000	4,83
Turkmenistan	4.884.887	17	15.295	0,31
Albanija	3.639.453	10	89.849	2,46
Uzbekistan	27.606.007	65	286.300	1,03
Francuska	64.350.759	104	2.231.700	3,46
Njemačka	82.002.356	410	2.290.485	2,79
Španjolska	45.828.172	75	1.789.542	3,90
Nizozemska	16.485.787	64	587.515	3,56
Švedska	9.256.347	60	320.036	3,45
Finska	5.326.314	47	309.000	5,80
Velika Britanija	61.634.599	90	2.005.840	3,88

Izvori: EUROSTAT, OECD, Agencija za statistiku BiH, Tempus

FINANSIRANJE VISOKOG OBRAZOVANJA

Uzimajući u odnos visinu društvenog bruto proizvoda i izdvajanja za visoko obrazovanje dolazimo do sledećih podataka. Na nivou Federacije Bosne i Hercegovine to izdvajanje iznosi 0,01% DBP dok na nivou Republike Srpske to izdvajanje iznosi 0,008%. Jasno je da je to izdvajanje minorno ako se uzme u obzir značaj ovog segmenta za razvoj jedne državne zajednice.²³

²² Dati su podaci sa službenoe procjene Agencije za statistiku BiH stim da je broj studenata dat prema evidenciji entitetskih i kantonalnih ministarstava

²³ Ovdje su uzeti podaci iz budžeta entiteta i budžeta kantona i to onaj koji se kao budžetska stavka odnosi na visoko obrazovanje.

Budžet za visoko obrazovanje Federacije BiH je praktično zbir budžeta za visoko obrazovanje kantona. Na nivou Federacije ukupno izdvajanje po studentu iznosi 1.277 EUR-a, stim da izdvajanje po studentu samo iz budžeta kantona iznosi 946 EUR-a.

Ako bi posmatrali samo javne visokoškolske ustanove na nivou Federacije dolazimo do toga da se po studentu izdvaja 1.413 EUR-a ukupno ili samo iz budžeta 1.067 EUR-a po studentu.

Na nivou Republike Srpske ukupni budžet za visoko obrazovanje iznosi 55.129.640. EUR-a, odnosno visoko obrazovanje Republike Srpske se finansira iz samog budžeta Republike sa 46.871.176 EUR-a.

Ukupno izdvajanje po studentu na nivou Republike Srpske iznosi 1.255 EUR-a. Izdvajanje samo iz budžeta Republike Srpske iznosi 1.067 EUR-a.

Prmjeri:

• **Federacija Bosne i Hercegovine-**

1. Univerzitet u Sarajevu

a) Budžet Univerziteta	53.686.471 EUR-a
b) Kantom Sarajevo obezbjeđuje	33.234.482 EUR-a (62%)
c) Sopstveni prihodi	20.451.989 EUR-a (38%)
d) Izdvajanje po studentu-ukupno	1.333 EUR-a
e) Izdvajanje po studentu samo iz budžeta	818 EUR-a

2. Univerzitet u Tuzli

a) Budžet Univerziteta	25.667.246 EUR-a
b) Kantom Tuzla obezbjeđuje	16.463.851 EUR-a
c) Sopstveni prihodi	9.203.395 EUR-a
d) Izdvajanje po studentu-ukupno	1.530 EUR-a
e) Izdvajanje po studentu samo iz budžeta	981 EUR-a

3. Univerzitet u Zenici

f) Budžet Univerziteta	7.226.710 EUR-a
g) Kantom obezbjeđuje	5.298.088 EUR-a (62%)
h) Sopstveni prihodi	1.928.622 EUR-a (38%)
i) Izdvajanje po studentu-ukupno	964 EUR-a
j) Izdvajanje po studentu samo iz budžeta	706 EUR-a

• **Republika Srpska-**

2. Budžet Univerziteta Istočno Sarajevo 15.287.862 EUR-a

a) Budžet Republike Srpske obezbjeđuje	12.935.883 EUR-a (84%)
b) Sopstveni prihodi	2.351.979 EUR-a (16%)
c) Izdvajanje po studentu-ukupno	1.299 EUR-a
d) Izdvajanje po studentu samo iz budžeta	1.099 EUR-a

2. Budžet Univerziteta u Banja Luci 20.861.029 EUR-a

a) Budžet Republike Srpske obezbjeđuje	17.793.230 EUR-a (85%)
b) Sopstveni prihodi	3.067.799 EUR-a (15%)
c) Izdvajanje po studentu-ukupno	1.250 EUR-a
d) Izdvajanje po studentu samo iz budžeta	1.044 EUR-a

Interesantno je napraviti paralelu sa zemljama iz daljeg ili bližeg okruženja. Ako posmatramo izdvajanje za visoko obrazovanje iz DBP onda je situacija sledeća. Hrvatska izdava 1% DBP, Njemačka 1,1%, Velika Britanija 1%, Sjedinjene Američke Države 1,1% iz DBP. Danska je zemlja koja najviše izdvaja za visoko obrazovanje. Taj procenat iznosi 2,5% DBP.

Ovdje moramo uzeti u obzir veličinu zemlje, njen nivo razvijenosti mjereno preko nivoa društvenog bruto proizvoda a samim tim i broj onih koji studiraju. To su cifre koje impresioniraju i koje su za naše prilike takve da ih teško možemo da prihvatimo kao realne. Međutim, ako opet uporedimo gdje se te zemlje nalaze u pogledu nivoa razvijenosti u odnosu na Bosnu i Hercegovinu može nam biti jasnije zašto se mi nalazimo tu gdje se i nalazimo.

Tabela 4: Izdvajanje sre sredstava po svakom upisanom studentu

DRŽAVA	IZDVAJ./STUD. EUR-a
Njemačka	7670
V. Britanija	7065
Italija	4056
Francuska	6984
Hrvatska	3200
Slovenija	6500
Austrija	10500
Skand. Zemlje	20000
Bosna i Herc.	1277

Ako posmatramo izdvajanje po samom studentu onda je situacija sledeća. Iz tabele je vidljivo kolike su razlike između pojedinih zemalja u pogledu „ulaganja“ po jednom studentu. Komentar bi možda bio suvišan.

ZAKLJUČAK

Na osnovu prezentovane analize jasno je da je visoko obrazovanje, nažalost, na margini pažnje i interesovanja u Bosni i Hercegovini. Ako smo već konstatovali da je ljudski potencijal najbitiniji potencijal svake zemlje onda prezentovani podaci govore o tome da se u Bosni i Hercegovini o tom potencijalu vodi veoma malo računa.

Ulaganje u ljude je investicija koja se najviše isplati. Ako prihvatiamo konstataciju koju je u više navrata iznio Piter Draker da „nova ekonomija dolazi ili ne dolazi“, ali je sasvim izvjesno da novo društvo, društvo znanja neumitno pristize“ Upravo to novo društvo ti „ljudi znanja“ će biti komparativna prednost jednih zemalja u odnosu na druge.

Bosna i Hercegovina veoma malo čini da visoko obrazovanje približi evropskim standardima. To je vidljivo na nekoliko područja. Izdvajanje iz budžeta za visoko obrazovanje bilo kantona bilo Republike Srpske je apsolutno nedovoljno. Dovoljno je to samo uporediti sa zemljama iz okruženja i vidjeti mjesto Bosne i Hercegovine. Izdvajanje sredstava u odnosu na broj studenata odnosno izdvajanje po studentu je sasvim nedovoljno tako da ono je u odnosu na, recimo Sloveniju gotovo 5 puta manje a u odnosu na Austriju gotovo 8 puta.

Postoji gotovo nekontrolisan pritisak za „otvaranjem“ privatnih visokoškolskih ustanova bez jasno definisane strategije države o tome koje su to institucije i kog profila koje nam trebaju ili su u prioritetu. Isto tako, mora se obezbijediti ravnopravan treman svih visokoškolskih institucija bez obzira na tip vlasništva i da kvalitet autputa bude ključno mjerilo uspješnosti.

Mislim da će Bosni i Hercegovini trebati još mnogo vremena da ovu oblast adekvatno uredi a za to vrijeme taj jaz između Bosne i Hercegovine drugih zemalja će biti još više produbljen.

LITERATURA

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine

Ćurković, B., (2010). Prostorni i ostali infrastrukturni kapaciteti (oprema, namještaj, biblioteka, IKT i ostalo) potrebni za zadovoljavanje propisanih i usklađivanje s evropskim standardima i normativima za visokoškolske institucije- Opća slika stanja u Federaciji Bosne i Hercegovine, Sarajevo.

Ćurković, B., Analiza stanja kadrovskih resursa u pogledu osiguranja kvalitete komparativnih s onima u zemljama EU i BiH; Okrugli stol Federalnog ministarstva obrazovanja i znanosti: Izgradnja kadrovskih kapaciteta za provedbu bolonjskog procesa

EC (funded by IPA) (2009). Ganicot, K., Glanville, H., Minkova, M., *Studija izvodljivosti za reformu visokog obrazovanja*, IBF International Consulting, EC Delegacija u BiH, Sarajevo,

Federacija Bosne i Hercegovine u brojkama, Sarajevo 2010. godine

Fugazzatto, Sam (August 2010). *Physical Space and the Resource-Based View*, Inovative Higher Education Journal, v35, n4, p245-259.

Republički zavod za statistiku Republike Srpske

Statistički bilten br. 7, Visoko obrazovanje, Republički zavod za statistiku Republike Srpske

web reference – ETF, EU, OECD, WB, HEA